

зупиняє інте-лектуальну діяльність і знижує комунікативну цінність матеріалу. Основним принципом конструювання ілюстрацій в інтернеті є насичення комічним, ігровим або гіперболізованим соціальним змістом для стимулювання цікавості користувача як психологічної протипаги змісту тексту. На практиці це призводить до смислової кризи й аутизації. Науковець припускає, що порушення комунікації навіть у дорослому віці (а особливо в підлітків зі слабо структурованими особистісними смислами) призведе до повторного порушення пізнавальних процесів за аутистичним типом [1, с. 185].

Висновки. Інтернет – масовий засіб впливу на особистість дитини, основне джерело інформації для школяра. Він здійснює двосторонній вплив на рівень розумового розвитку підлітків. З одного боку, позитивний: освітній і корисний досвід; учні отримують безліч інформації, навчаються оцінювати її критично, що позитивно впливає на логічне мислення, пам'ять, увагу. Інтернет – це значний дар цивілізації, який у чомусь полегшує і насичує наше життя. З другого боку, негативний: знижується комунікативна цінність матеріалу; в осіб, які проводять багато часу за комп'ютером, погіршується короткочасна пам'ять і порушується концентрація уваги тощо. Учні у взаємодії з інтернетом перебувають у значній небезпеці, тому що становлять собою найбільш незахищену аудиторію, оскільки меншою мірою, ніж дорослі, у змозі фільтрувати ту інформацію, яка обвалюється на них з інтернету.

Таким чином, актуальним психолого-педагогічним завданням в умовах сучасності стає навчання підлітків навичкам роботи з інформацією в інтернеті, підвищення критичності, усвідомленості й цілеспрямованості підлітків під час перебування в інтернет-середовищі, формування ставлення до інтернету не як до засобу розваги, а як до помічника у конкретних цілях. Адже інтернет є необхідним елементом сучасного життя, і завданням вчителів і психологів є спрямувати його можливості у напрямку всебічного розвитку особистості учня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмолов А. Г. Психологическая модель Интернет-зависимости личности / А. Г. Асмолов, Н. А. Цветков, А. В. Цветков // Мир психологи: научно-методический журнал. – 2004. – №1. – С. 179-193.
2. Аверін В. А. Психологія дітей і підлітків / В. А. Аверін. – К.: Ранок, 1998. – 124 с.
3. Белинская Е. Н. Современные исследования виртуальной коммуникации: проблемы, гипотезы, результаты / Е. Н. Белинская, А. М. Жичкина // Образование и информационная культура. – М., 2000. – С. 395–431.
4. Вакуліч Т. М.. Психологічні чинники запобігання Інтернет-залежності підлітків [Текст]: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Вакуліч Тетяна Михайлівна; Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. – К., 2006. – 19 с.
5. Войскунский А. Е. Феномен зависимости от Интернета // Гуманитарные исследования в Интернете / Под ред. А. Е. Войскунский. — Можайск-Терра Москва, 2000. — С. 100–131.
6. Зінченко О. В. Розвиток поняттєвого мислення підлітків у процесі Інтернет-спілкування [Текст] : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Зінченко Олександр Володимирович; Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2016. – 17 с.
7. Інтернет-залежність і комп'ютерна безпека // Психолог. – 2005. – № 25. – С. 21-25.
8. Киричок І. І. Вплив Інтернету на морально-духовні та соціальні цінності старшокласників / І. І. Киричок, О. С. Гармаш // Психолого-педагогічні науки. – 2015. – № 3. – С. 108-113.
9. Пойманые одной сетью социально-психологическое исследование представлений детей и взрослых об интернете [Электронный ресурс] / Г. Солдатов, Е. Зотова, А. Чекалина, О. Гостимская. – Москва, 2014. – Режим доступа: http://www.razbiraeminternet.ru/files/chrestomathy/article_24.pdf
10. Психологічні особливості соціалізації обдарованих дітей у віртуальному просторі: монографія / А. І. Лучинкіна, К. Г. Мілютіна, Т. А. Яншина. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. – 252 с.
11. Психологічні особливості спілкування в мережі Інтернет // Психолог. – 2006. – №46. – С.21-26.
12. Сбітнєва І. С. Діагноз – Інтернет-заалежність підлітка / І. С. Сбітнєва // Педагогічний альманах. – 2015. – Вип. 27. – С. 223-227.
13. Янг К. С. Діагноз – Інтернет-залежність // Мир Інтернета. – М., 2000. – № 2. – С. 36 – 43.

Дерев'янка С.

Науковий керівник – доц. Чорна І.М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СПІЛКУВАННЯ ТА ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ

Актуальність дослідження. Проблема взаємозв'язку спілкування та тривожності займає особливе місце у сучасному науковому знанні. Це «центральна проблема сучасної цивілізації», найважливіша характеристика нашого часу їй надається значення основного «життєвого переживання сучасності». Тому не дивно, що цій проблемі присвячена велика кількість досліджень, причому не тільки у психології та психіатрії, але й в біохімії, фізіології, філософії та соціології [8, с. 7].

Тривожність — індивідуальна властивість особи, риса характеру, що проявляється схильністю до надмірного хвилювання, стану тривоги в ситуаціях, які загрожують, на думку цієї особи, неприємностями,

невдачами, фрустрацією. Важливо, що мова йде про психологічну загрозу, тобто таку, що має суб'єктивний характер і не проявляється як фізична небезпека. Такими ситуаціями можуть бути: деякі конфлікти, порівняння людиною себе з тими, хто має певну перевагу, змагання з такими людьми.

Тривожність визначають як відчуття неконкретної, невизначеної загрози, нечітке почуття небезпеки.

У психологічній літературі тривожність як правило, розглядають як системну рису, яка проявляється на усіх рівнях активності людини (Б. Г. Ананьєв). Найчастіше її прояви вирізняють на фізіологічному та психологічному рівнях [8, с. 12].

Спектр фізіологічного прояву тривожності надзвичайно широкий .

Емоційна складова тривожності проявляється як складна комбінація переживань людини. Представник теорії диференційованих емоцій К. Ізард вважає, що тривожність складається із домінантної емоції страху та її взаємодії з однією або кількома фундаментальними емоціями: стражданням, гнівом, провинною, соромом та інтересом [8, с. 13].

Тривожність підлітка часто порушує його нормальне життя, нерідко виступає причиною порушення соціальних зв'язків з навколишніми.

Одним із частих проявів тривожності в підлітків – апатія, в'ялість, безініціативність.

Варто зазначити, що на даний час у соціально-педагогічній літературі зростає кількість публікацій, що стосуються даної проблеми. Це вказує на зростання інтересу до вивчення цієї проблеми.

У теорії сурдопедагогіки й сурдопсихології та практиці недостатня увага приділяється дослідженням проблем спілкування та тривожності дітей зі зниженням слуху, вивченню особливостей їх міжособистісного спілкування, засобам допомоги для інтеграції в колективи чуючих.

Тема тривожності є однією з найбільш актуальних проблем для слабочуючих підлітків. Оскільки серед негативних переживань людини тривожність займає особливе місце, часто вона призводить до зниження працездатності, продуктивності діяльності, до труднощів у спілкуванні.

Слабочуючий підліток дуже складна та специфічна особистість. Ще небагатий життєвий досвід часто робить його різким у своїх міркуваннях, не спонукає до аналізу і усвідомлення сутності певних фактів, подій, учинків, їх причин і наслідків. Підлітковий вік — це етап, коли дитина вперше стикається з проблемами дорослих, у неї виникає криза прийняття соціальних норм їхньої поведінки, вчинків тощо. Виникнення нової позиції у становленні особистості породжує бажання швидше стати дорослим. Це виявляється у прагненні дитини висловлювати власні судження, погляди, суб'єктивний інтерес до різних видів розваг, свого зовнішнього вигляду, а найголовніше — в поведінці [3, с. 36-37].

У стані тривоги підліток, як правило, переживає не одну емоцію, а деяку комбінацію різних емоцій, кожна з яких впливає на його соціальні взаємини, на його соматичний стан, на сприйняття, мислення, поведінку. Ключовою емоцією в суб'єктивному переживанні тривоги є страх. Саме тривожність знаходиться в основі цілої низки психологічних труднощів дитинства, в тому числі порушень розвитку та поведінки дитини і підлітка.

Дана тема потребує уваги тому, що тривожність іноді важко розпізнати. Трапляються такі випадки, що діти з високою тривожністю вважаються «слухняними», «безпроблемними» для батьків та вчителів, а інші з «поганою поведінкою», «некеровані» та «неуважні» Як і у першому так і в другому випадку ці діти потребують кваліфікованої допомоги з боку дорослих.

Мета: дослідити психологічні особливості взаємозв'язку спілкування та тривожності у дітей підліткового віку зі зниженим слухом.

Історія навчання дітей зі зниженим слухом насичена пошуками шляхів, методів роботи, спрямованих на формування у них навичок усного спілкування з максимальним використанням наявних залишків слуху. Дослідження ведуться і зараз, бо результати копійної роботи сурдопедагогів закладів різних типів для дітей зі зниженим слухом не відповідають сучасним потребам інтеграції таких дітей у багатопланові стосунки з чуючими. Це пояснюється тим, що усним мовленням дитина, яка добре чує, оволодіває рано, — природним імітаційним шляхом, у процесі спілкування з оточуючими, не усвідомлюючи ні самого механізму, ні структури мови. Діти, які не чуять, потребують створення спеціальних умов для їх розвитку і навчання, в яких би механізми мовлення та слухового сприймання були взаємозалежними і взаємопроникливим. Часто можна почути від матерів глухих дітей скарги на те, що їхні діти дуже тривожні. Як правило, під тривожністю розуміють такий стан дитини, який привертає увагу матері, як-от: збудженість і неорганізованість, небажання виконувати вимоги старших, виявлення негативних емоцій злості, агресії, постійні пошуки нових занять, вередування тощо. Ми не маємо на увазі випадків справжньої тривожності дитини, яку підтверджує лікар і яка потребує психокорекції. Йдеться лише про той стан, який тільки симптоматично нагадує тривожність, але не спричиняє органічних змін у нервовій системі дитини.

Діти з ушкодженим слухом частіше, ніж інші, виявляють нервові збудження, яке розцінюється дорослими як тривожність. Розуміння причин такої тривожності має для батьків глухої дитини важливе

практичне значення. Щоб пояснити причини «нервовості» глухої дитини, треба порівняти початок її життя з початком життя дитини з нормальним слухом.

Простежимо за обставинами появи і життя дитини у сім'ї. Поява в родині маленької істоти завжди викликає велику радість в оточення. І якщо дитина розвивається нормально, ця радість тільки зростає. Здорову і добре розвинену дитину батьки показують рідним і знайомим. Кожен крок у розвитку дитини нове засвоєне слово, опанований звук, запитання, вивчений віршик — викликає у батьків радість, яка одразу передається дитині. Ця радість надихає дитину на нові досягнення в опануванні знань і вмінь, у пізнанні життя.

Дитина у сім'ї не тільки розвивається фізично та розумово, а й пристосовується суспільно: вона вступає у певні стосунки (індивідуальні в кожному окремому випадку) із членами родини, зі знайомими людьми, з іншими дітьми. Дитина сама налагоджує стосунки з оточенням, розуміє інших і її ро-зуміють. Поступово дитина легко набуває досвіду співжиття в суспільстві [4, с. 52].

З появою дитини батьки пов'язують свої мрії та найкращі сподівання на майбутнє. Але ситуація помітно змінюється, коли батьки дізнаються про ваду своєї дитини. Звісно, батьки не припиняють любити дитину, але в їхніх почуттях замість великої надії на майбутнє відчувається страх перед відповідальністю за долю дитини, жалість до неї та безсилля.

Напруження дорослих зазвичай передається дитині, хоч вона не чує мови й не розуміє причини цих настроїв. Так у глухої дитини виникає почуття непевності свого становища, порушується відчуття безпеки, необхідне для її нормального розвитку. Це стає причиною підвищеної нервової збудливості, тривожності.

Ще однією важливою причиною тривожності у глухої дитини є труднощі, що виникають під час спілкування з рідними, товаришами. Не вміючи висловити те, чого вона потребує, а часом не розуміючи, чого від неї хочуть, глуха дитина нервує, вступає у конфлікт з оточенням.

Прагнучи, щоб її зрозуміли, дитина стає настирливою, вимогливою, виявляє впертість, капризує. Іноді батьки, жаліючи дитину й намагаючись її заспокоїти, обдаровують ласощами та іграшками, цим самим відвертаючи увагу дитини від того, про що вона просить, а вони не розуміють. Таке ставлення до дитини призводить до посилення її капризів і вередувань.

У інших випадках батьки, не розуміючи бажань дитини, нетерпимо ставляться до неї, примушуючи її замовкнути. У таких випадках дитина нервує, стає відлюдькуватою.

Таке ставлення батьків до своїх дітей призводить до нервових проявів у дитини, що часом кваліфікують як тривожність, притаманну глухій дитині, нерозривно пов'язану із глухотою. Тривожність, яка спостерігається у глухих дітей, виникає тому, що глуха дитина позбавлена необхідних для її нормального розвитку умов.

Відчуття неповноцінності виникає у дитини досить рано, оскільки ускладнюється спілкування з чучими ровесниками, які, порозумівшись між собою, легко отримують те, чого потребують. Дитина, яка не може словесно порозумітися з оточенням, завжди шукає собі посередника, який умів би швидше за інших вгадувати її потреби й задовольняти їх або повідомляти про них іншим. Найчастіше таким посередником буває мати дитини. Особу, яку дитина обрала своїм посередником, вона, як правило, не відпускає від себе й буквально тиранить. Тому саме мати найчастіше скаржиться на нервовість своєї дитини.

Отже, не розуміючи інших людей і не маючи змоги порозумітися з ними, глуха дитина стає дратівливою, інстинктивно вдається до різких грубих жестів, криків, штовхає і смикає інших з метою привернути увагу до себе й до своїх потреб.

Звичайно, у сім'ї дуже важко створити такі умови, щоб дитина не відчувала своєї вади. Щоб полегшити спілкування з дитиною, треба вчити її словесної мови, читання то що старшою вона ставатиме, то глибшим у неї буде відчуження, то більше вона відчуватиме свою неповноцінність.

Ця проблема зникає, коли дитина потрапляє до спеціального дошкільного закладу. Так, у товаристві таких самих глухих дітей, де на першому плані навчання, спілкування між дітьми й педагогом, глуха дитина поступово вчиться спілкуватися з товаришами й дорослими. Шляхом індивідуальних занять із дітьми, налагодження дружніх стосунків між ними, влаштування цікавих ігор сурдопедагога й вихователі створюють для глухих дітей таку атмосферу, яка зробить їхнє дитинство радісним. Правильний режим дня, який важко створити в домашніх умовах, забезпечує нормальний фізичний розвиток і бадьорий настрій дітей.

Але негативні риси характеру, що з'явилися в той час, коли дитина перебувала в сім'ї через невміння батьків налагодити контакт із дитиною, можуть залишатися надовго. Над їхнім виправленням доведеться ще багато попрацювати вчителям. Дитина може спілкуватися достатньо просто за умови, коли з нею налагоджують спілкування в тій модальності, яка для неї прийнятна. Досить швидко батьки переконуються, що зв'язне усне мовлення не може здійснити позитивного впливу на глуху дитину так, як жестова мова. Власне вона дозволяє підлітку швидко і достатньо повно увійти в сферу лінгвістичного спілкування.

Висновки. В результаті проведеного дослідження встановлено, що:

1. Дітям зі зниженим слухом притаманні певні особливості поведінки, труднощі соціальної адаптації та реабілітації.

2. Наявність порушення слуху ускладнює процес становлення особистості. Відставання у розвитку мовлення, пізнавальної діяльності викликає проблеми в спілкуванні дітей зі зниженим слухом, а також їхню тривожність.

2. Важливе значення для мовленнєвого розвитку дітей зі зниженим слухом відіграє природна потреба дитини у спілкуванні. Це - те підґрунтя, на якому вибудовується система навчання мовлення Дитина, зацікавлена у спілкуванні, охоче засвоює мовлення як універсальний засіб спілкування.

3. Із розвитком мовлення у дитини пов'язується і формування її як особистості в цілому.

4. Науково доведено, що словесного мовлення може бути частково заміщене жестовою мовою.

Важлива роль жестової мови у комунікативному і когнітивному розвитку дитини не залишає жодних сумнівів щодо цього. Питання про розвиток жестової мови в умовах родинного спілкування і особливості продукування візуально-рухових комплексів є досить актуальним і виявляє значний інтерес дослідників.

5. Відсутність мовлення не є природним наслідком глухоти: ми маємо налаштуватися на дитину зі зниженим слухом, яка намагається виразити себе у відповідній модальності. Батьки мають право і повинні знати про існування візуальної мови, яка ґрунтується на візуально-жестовому вираженні, і для її вивчення, і для використання якої у дитини немає перешкод для самовираження і розуміння інших.

Перспективи подальших досліджень. Ми усвідомлюємо, що теоретичний аналіз наукової літератури по проблемі дослідження не вичерпує усієї глибини дослідження. Подальші наші наукові розвідки спрямовані на дослідження взаємозв'язку рівня тривожності та рівня розвитку комунікативних здібностей у дітей зі зниженням слуху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божик Л.М. Підліток на шляху до себе /Л. М. Божик // Шкільний світ, 2000. – №5. – 2-3с.
2. Вереніч Н. Особливості тривожності сучасних підлітків / Н. Вареніч // Психолог, 2004. – №23-24. – 41-42 с.
3. Качаєва А. Шкільна тривожність: її вплив на розвиток учня/ А Качаєва // Психолог, 2000– № 13. – 3-4 с.
4. Коцур Н. І. Психогієна: Навчальний посібник / Н.І. Коцур, Л.С. Гармаш – Чернівці: Книги 21ст., 2005. – 4-100 с.
5. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник /В.П.Кутішенко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 6-128 с.
6. Лемещук В. Р. Динаміка соціальних страхів сучасних підлітків /В.Р.Лемчук // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – №12. – с.
7. Омельчинко Я. Психологічна допомога дітям з тривожними станами /Я.Омельченко, З. Кісарчук. – К.: Шкільний світ. 2008. – 100-112 с.
8. Осадько О. Страх тривоги: специфіка психологічної допомоги / О. Осадько // Психолог. – 2004. – № 13. – 9-12 с.
9. Прихожан А. М. Причини, профілактика і подолання тривожності /А.М.Прихожан // Психологічна наука і освіта. – 1998. – № 2. – 11-17 с.
10. Психологія особистості: Словник-довідник / За ред. П. П. Горностая, Т. М.Титаренко. – Київ: Рута, 2001. – 300-320 с.
11. Савчин М. В. Вікова психологія: Підручник /М.В.Савчин, ПП.Василенко. Київ: «Академвидав», 2005. – 340-360 с.
12. Сак Т.В. Виховання дитини з порушенням слуху в умовах сім'ї/ Т.В.Сак. Київ: «Науковий світ», 2009. – 43-99 с.

Сукмановська М.

Науковий керівнику – доц. Андрійчук І. П.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДО ТВОРЧОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Науковий сенс дослідження універсальних особистісних характеристик творчої особистості полягає в тому, що воно спрямоване на розкриття природи та психологічного механізму творчості як форми існування дитини незалежно від виду діяльності і забезпечує можливість використання законів творчості для удосконалення технології навчання. Тому проблема творчості дітей молодшого шкільного віку, обрана для дослідження, є актуальною і в психологічному аспекті.

У своїх дослідженнях такі вчені, як Б.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, Дж. Гілфорд, В.М. Екземплярський, Е. Клапаред, Г.С. Костюк, Е. Мейман, Дж. Рензуллі, С.Л. Рубінштейн переконують, що без належної активності молодших школярів у навчальному процесі не можуть бути успішними засвоєння знань, пізнавальний розвиток, а виховання – повноцінним.

Проблема мотивації досліджується у психології досить широко (С. Рубінштейн, Л. Виготський, О. Леонтьєв, Л. Божович, Г. Костюк, П. Якобсон, Х. Хекхаузен, Є. Ільїн, О. Лазурський, М. Матюхіна, А. Маркова, Т. Гордєєва, М. Боришевський, Ю. Гільбух, С. Максименко, Д. Узнадзе, В. Семиченко, Ю. Швалб, Ж. Піаже, У. Джемс, та ін.), своєрідний погляд на мотивацію мали і представники гуманістичної психології (З. Фройд, К. Юнг, К. Роджерс, Г. Олпорт), але незважаючи на велику кількість робіт у цій галузі, її не можна вважати повністю вирішеною.